

Wyrok z dnia 8 października 2008 r.

I UK 74/08

Korzystanie z prawa do renty rolniczej nie pozbawia, po upływie okresu pobierania tego świadczenia, statusu ubezpieczonego rolnika osoby, która prowadząc równocześnie pozarolniczą działalność gospodarczą, spełniała i spełnia nadal warunki do podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników (art. 5a ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników, jednolity tekst: Dz.U. z 2008 r. Nr 50, poz. 291 ze zm.).

Przewodniczący SSN Herbert Szurgacz, Sędziowie SN: Roman Kuczyński, Jolanta Strusińska-Żukowska (sprawozdawca).

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 8 października 2008 r. sprawy z odwołania Andrzeja G. przeciwko Kasie Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego-Oddziałowi Regionalnemu w N.S. o ustalenie istnienia obowiązku ubezpieczenia, na skutek skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 8 listopada 2007 r. [...]

u c h y l i ł zaskarżony wyrok i przekazał sprawę Sądowi Apelacyjnemu-Sądowi Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Krakowie do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.

U z a s a d n i e

Sąd Apelacyjny-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Krakowie wyrokiem z dnia 8 listopada 2007 r. oddalił apelację wnioskodawcy Andrzeja G. od wyroku Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Nowym Sączu z dnia 11 września 2006 r. oddalającego jego odwołanie od decyzji Prezesa Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego z dnia 26 października 2005 r., stwierdzającej, że wnioskodawca od 1 maja 2005 r. nie podlega ubezpieczeniu społecznemu rolników przy jednoczesnym prowadzeniu działalności gospodarczej.

Powyższe rozstrzygnięcie zostało poprzedzone ustaleniami, z których wynikało, że Andrzej G. prowadził pozarolniczą działalność gospodarczą nieprzerwanie od 20 kwietnia 1995 r. Decyzją Prezesa Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego z dnia 11 lutego 2000 r. został objęty ubezpieczeniem społecznym rolników. Na mocy kolejnej decyzji z dnia 14 maja 2003 r. został wyłączony z ubezpieczenia społecznego rolników od dnia 1 lipca 2003 r. w związku z przyznaniem prawa do renty rolniczej. Wobec niestwierdzenia u wnioskodawcy przez komisję lekarską niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym, decyzją z dnia 22 czerwca 2005 r. odmówiono mu prawa do renty rolniczej na dalszy okres. Wnioskodawca wystąpił z wnioskiem o objęcie go ubezpieczeniem społecznym rolników od 1 maja 2005 r. Na skutek rozpoznania tego wniosku wydana została zaskarżona decyzja odmawiająca objęcia wnioskodawcy ubezpieczeniem społecznym rolników.

Sąd Apelacyjny uznał te ustalenia za prawidłowe i zaakceptował ich ocenę prawną prowadzącą do stwierdzenia, że od 1 maja 2005 r. wnioskodawca nie podlega ubezpieczeniu społecznemu rolników. Według Sądu drugiej instancji, trafnie bowiem Sąd Okręgowy, powołując się na art. 5a ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (jednolity tekst: Dz.U. z 1998 r. Nr 7, poz. 25 ze zm.), stwierdził, że warunkiem, od którego uzależnione jest objęcie rolnika podejmującego pozarolniczą działalność gospodarczą rolniczym ubezpieczeniem społecznym, jest trwające nieprzerwanie przynajmniej przez trzy lata podleganie z mocy ustawy ubezpieczeniu społecznemu rolników w pełnym zakresie, przy czym okres ten musi przypadać bezpośrednio przed podjęciem działalności gospodarczej. Zdaniem Sądu Apelacyjnego, ubezpieczenie społeczne rolników, któremu podlegał wnioskodawca, ustało w dniu 1 lipca 2003 r. w związku z przyznaniem mu renty rolniczej, natomiast po ustaniu prawa do tego świadczenia wnioskodawca podlegał innemu ubezpieczeniu społecznemu, do czego podstawę stanowiło prowadzenie przez niego działalności gospodarczej. Prawidłowo zatem Sąd pierwszej instancji uznał, że wnioskodawca nie jest uprawniony do wyboru systemu ubezpieczenia na podstawie art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników.

Sąd Apelacyjny nie zaaprobował twierdzenia apelującego, że okres pobierania renty rolniczej od 1 lipca 2003 r. do 30 kwietnia 2005 r. jest okresem podlegania rolniczemu ubezpieczeniu społecznemu, wskazując iż przepisy art. 7 i art. 16 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników stanowią podstawę do wyłączenia z ubezpieczenia społecznego rolników rolnika, który ma ustalone prawo

do emerytury, czy też renty lub podlega innemu ubezpieczeniu społecznemu, w tym także z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej. Z powyższych przepisów, zdaniem Sądu odwoławczego, wynika prymat ubezpieczenia z tytułu wykonywania działalności gospodarczej w stosunku do ubezpieczenia społecznego rolników. Rolnik spełniający wymagania do objęcia go ubezpieczeniem społecznym rolników i równocześnie prowadzący pozarolniczą działalność gospodarczą z mocy ustawy podlega zatem ubezpieczeniu z tego ostatniego tytułu. Przewidziana w art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników możliwość dokonania wyboru systemu ubezpieczenia społecznego odnosi się jedynie do tych rolników, którzy rozpoczynają prowadzenie pozarolniczej działalności gospodarczej po okresie trzech lat nieprzerwanego podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników. Zdaniem Sądu Apelacyjnego, okres pobierania renty rolniczej przez wnioskodawcę od 1 lipca 2003 r. do 30 kwietnia 2005 r. nie może być okresem podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników z uwagi na przewidzianą w art. 7 i art. 16 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników bezwzględną podstawę wyłączenia z ubezpieczenia społecznego rolników osoby pobierającej świadczenie rentowe.

Skargę kasacyjną od powyższego wyroku złożył wnioskodawca, skarżąc go w całości i zarzucając naruszenie prawa materialnego polegające na błędnej wykładni art. 5a, art. 7, art. 16 ust. 1 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników w związku z art. 2, art. 5, art. 9 i art. 32 ust. 1 Konstytucji RP, poprzez przyjęcie, że okres pobierania renty z Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego przez wnioskodawcę nie jest okresem podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników.

Opierając skargę na takiej podstawie, skarżący wniósł o uchylenie wyroku Sądu Apelacyjnego i poprzedzającego go wyroku Sądu Okręgowego z dnia 11 września 2006 r. oraz przekazanie sprawy Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania, ewentualnie o uchylenie zaskarżonych wyroków i orzeczenie co do istoty sprawy poprzez ustalenie obowiązku ubezpieczenia społecznego rolników wnioskodawcy od 1 maja 2005 r.

W uzasadnieniu skargi wnioskodawca wyraził pogląd, iż na gruncie przepisów o ubezpieczeniu społecznym rolników należy odróżnić dwa zasadniczo różniące się od siebie pojęcia: „obowiązek ubezpieczenia ustaje” i „podleganie ubezpieczeniu społecznemu”. Według skarżącego obowiązek ubezpieczenia ustaje wówczas, gdy nie istnieje obowiązek opłacania składek na to ubezpieczenie, natomiast podleganie ubezpieczeniu oznacza związek chorego rolnika z systemem ubezpieczenia rolni-

czego, z którego pobiera świadczenie rentowe. Według skarżącego, naruszenie wskazanych w podstawie skargi przepisów ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników prowadzi również do rażącego naruszenia art. 32 ust. 1 Konstytucji RP, poprzez przyjęcie, że choroba rolnika - jego stan zdrowia - może mieć dla niego negatywne skutki polegające na wyłączeniu z ubezpieczenia społecznego rolników. Skarżący wyraził pogląd, że gwarancja równości wobec prawa nie powinna prowadzić do sytuacji, w której osoba chora, pobierająca rentę, znajduje się w gorszej sytuacji prawnej aniżeli osoba zdrowa niepobierająca renty. Wykluczenie wnioskodawcy z ubezpieczenia społecznego rolników z powodu choroby doprowadziło, zdaniem skarżącego, do naruszenia zagwarantowanej w art. 2 Konstytucji RP zasady sprawiedliwości społecznej, a także do naruszenia wynikającego z art. 5 Konstytucji RP prawa do wolności wyboru ubezpieczenia, jak również naruszenia przepisów prawa międzynarodowego (art. 9 Konstytucji RP).

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Podleganie ubezpieczeniu społecznemu rolników zależy od spełnienia przesłanek określonych w przepisach ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (jednolity tekst: Dz.U. z 2008 r. Nr 50, poz. 291 ze zm.). Zgodnie z art. 16 ust. 1 pkt 1 tej ustawy, rolnik, którego gospodarstwo obejmuje obszar użytków rolnych powyżej 1 ha przeliczeniowego lub dział specjalny, podlega z mocy ustawy ubezpieczeniu emerytalno-rentowemu. Przepisu tego nie stosuje się do osoby, która podlega innemu ubezpieczeniu społecznemu lub ma ustalone prawo do emerytury lub renty (ust. 3). Podobnie, stosownie do art. 7 ust. 1 pkt 1 tej ustawy, ubezpieczeniu wypadkowemu, chorobowemu i macierzyńskiemu podlega z mocy ustawy rolnik, którego gospodarstwo obejmuje obszar użytków rolnych powyżej 1 ha przeliczeniowego lub dział specjalny, jeżeli rolnik ten nie podlega innemu ubezpieczeniu społecznemu i nie ma ustalonego prawa do emerytury lub renty. Regulacje te wyznaczały standard podlegania rolniczemu ubezpieczeniu społecznemu przez rolnika prowadzącego gospodarstwo rolne, ograniczony ustawowym warunkiem niepodlegania innemu ubezpieczeniu społecznemu, przez które rozumie się ubezpieczenie społeczne lub zaopatrzenie emerytalne, określone w odrębnych przepisach (art. 6 pkt 12 ustawy). Oznaczało to ustawowy prymat podlegania innemu niż rolniczy tytuł ubezpieczenia społecznego lub zaopatrzenia emerytalnego przez rolnika rów-

nocześnie prowadzącego gospodarstwo rolne lub ustawowo określony dział specjalny.

Zasada pierwszeństwa podlegania przez rolnika innemu niż rolniczy tytuł ubezpieczeniu społecznemu doznała wyłomu przez dodanie ustawą z dnia 12 września 1996 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników (Dz.U. Nr 124, poz. 585) do ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, z dniem 1 stycznia 1997 r., art. 5a stanowiącego, że rolnik lub domownik, który podlegając ubezpieczeniu (rolniczemu) w pełnym zakresie z mocy ustawy, nieprzerwanie co najmniej 1 rok, podejmuje pozarolniczą działalność gospodarczą nie będąc pracownikiem i nie pozostając w stosunku służbowym, podlega nadal temu ubezpieczeniu (rolniczemu). Może on podlegać innemu ubezpieczeniu społecznemu wówczas, gdy złoży Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych lub Kasie Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego oświadczenie, że chce podlegać innemu ubezpieczeniu społecznemu z tytułu pozarolniczej działalności gospodarczej, o ile spełnia w tym zakresie warunki określone w odrębnych przepisach. Powołana ustawa zmieniająca zawierała także przejściowy przepis art. 2, zgodnie z którym rolnik lub domownik, który w dniu wejścia w życie tej ustawy podlegał innemu ubezpieczeniu z tytułu pozarolniczej działalności gospodarczej, nie będąc pracownikiem i nie pozostając w stosunku służbowym, a spełniał inne warunki podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników z mocy ustawy w pełnym zakresie, mógł złożyć Zakładowi lub Kasie oświadczenie, że chce podlegać temu ubezpieczeniu z wyłączeniem innego ubezpieczenia społecznego.

Te reguły sprawiły, że wnioskodawca będący rolnikiem i spełniający równocześnie warunki podlegania ubezpieczeniom społecznym z tytułu prowadzenia gospodarstwa rolnego oraz pozarolniczej działalności gospodarczej wybrał rolniczy tytuł ubezpieczenia społecznego, któremu podlegał od roku 2000.

Wprowadzając w dniu 1 stycznia 1997 r. prawo wyboru rolniczego tytułu ubezpieczenia społecznego dla rolników prowadzących równocześnie działalność gospodarczą - ustawodawca zakładał, że mogą i będą z niego korzystać rolnicy posiadający i prowadzący gospodarstwo rolne, którzy przy okazji zajmowania się podstawową działalnością rolniczą prowadzą w ograniczonym zakresie pozarolniczą działalność gospodarczą.

Ustawą z dnia 2 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 91, poz. 873 ze zm.), która weszła w życie 2 maja 2004 r., możliwość skorzystania z prawa wyboru rolni-

czego tytułu ubezpieczenia społecznego została w związku z tym istotnie zmodyfikowana w zakresie dalszego podlegania temu tytułowi ubezpieczenia społecznego, bo zostało to uzależnione od spełniania licznych ustawowo wskazanych rygorów obejmujących, między innymi, nieprzerwane podleganie temu ubezpieczeniu w pełnym zakresie z mocy ustawy przez co najmniej 3 lata (zamiast 1 roku), jeżeli rolnik rozpoczyna prowadzenie pozarolniczej działalności gospodarczej opodatkowanej przepisami o zryczałtowanym podatku dochodowym, który nie przekracza kwoty 2.528 zł, i złoży w terminie 14 dni od rozpoczęcia wykonywania pozarolniczej działalności gospodarczej oświadczenie o kontynuowaniu ubezpieczenia rolniczego oraz udokumentuje spełnianie warunków opodatkowania prowadzonej działalności. Według przepisów przejściowych, rolnik lub domownik, prowadzący pozarolniczą działalność gospodarczą lub współpracujący przy prowadzeniu tej działalności, podlegający ubezpieczeniu społecznemu rolników w dniu wejścia w życie ustawy, jest zobowiązany w terminie do dnia 30 września 2004 r. udokumentować Kasie Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego, w jakiej formie jest opodatkowana prowadzona przez niego pozarolnicza działalność gospodarcza lub działalność, przy której jest osobą współpracującą, a w przypadku prowadzenia działalności w 2003 r., udokumentować także wysokość należnego podatku za ten rok (art. 5 ust. 1 ustawy). Rolnik korzystający w dniu wejścia w życie ustawy z wybranego przez siebie rolniczego tytułu do ubezpieczenia podlegał zatem nadal temu ubezpieczeniu, jeżeli forma opodatkowania prowadzonej przez niego działalności oraz wysokość podatku odpowiadały wymaganiom ustawowym.

Zdarzeniem, które według Sądu Apelacyjnego pozbawiło wnioskodawcę prawa do podlegania rolniczemu ubezpieczeniu społecznemu, było pobieranie przez niego okresowej renty rolniczej przyznanej w związku z niezdolnością do pracy w gospodarstwie rolnym. Wskazując na uregulowania wynikające z art. 7 ust. 1 pkt 1 i art. 16 ust. 3 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, Sąd ten uznał bowiem, iż uzyskanie prawa do renty spowodowało ustanie obowiązku ubezpieczenia rolniczego, czego konsekwencją było to, iż po odzyskaniu zdolności do pracy w gospodarstwie rolnym skarżący nie mógł być uznany za osobę podlegającą nieprzerwanie obowiązkowi ubezpieczenia rolniczego przez okres wymagany przepisem art. 5a ust. 1 ustawy, a zatem utracił możliwość wyboru ubezpieczenia społecznego, skutkiem czego zaktualizował się obowiązek podlegania ubezpieczeniu z tytułu prowadzonej działalności gospodarczej.

Konfrontacja tego poglądu Sądu drugiej instancji z treścią art. 5a ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników nie pozwala jednak uznać go za prawidłowy. Hipoteza art. 5a ust. 1 ustawy obejmuje bowiem taką sytuację faktyczną, w której następuje rozpoczęcie prowadzenia działalności gospodarczej przez rolnika podlegającego ubezpieczeniu rolniczemu z mocy ustawy przez oznaczony tam okres. Tymczasem skarżący nigdy nie zaprzestał prowadzenia działalności gospodarczej, wobec czego po okresie pobierania renty rolniczej „nie rozpoczynał jej prowadzenia” w rozumieniu art. 5a ust. 1 ustawy, z uwzględnieniem ust. 2 tego artykułu, zgodnie z którym za rozpoczęcie prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej uznaje się także wznowienie wykonywania pozarolniczej działalności gospodarczej, której prowadzenie okresowo zawieszono, jak również zmianę rodzaju lub przedmiotu wykonywanej działalności według Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD). Działalność gospodarczą skarżący podjął już w roku 1995 i kontynuował ją nieprzerwanie zarówno prowadząc działalność rolniczą, jak i w okresie następnym. Sytuacja wnioskodawcy nie odpowiada więc hipotezie art. 5a ust. 1 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników. W jego przypadku nie chodzi bowiem o możliwość wyboru rodzaju ubezpieczenia, bo takiego wyboru dokonał już w roku 2000, spełniając ku temu wszelkie warunki, a o kwestię podlegania ubezpieczeniu rolniczemu po okresie pobierania renty rolniczej.

W obowiązujących przepisach nie ma żadnego uregulowania, z którego można byłoby wyprowadzić wniosek, że rolnik prowadzący równocześnie pozarolniczą działalność gospodarczą i podlegający ubezpieczeniu społecznemu rolników, traci prawo do pozostania w tym ubezpieczeniu z tego powodu, że przez oznaczony czas był niezdolny do pracy w gospodarstwie rolnym i pobierał z tego tytułu rentę rolniczą. Takiego wniosku nie da się też wyprowadzić z żadnych innych przepisów nie tylko dlatego, że ziszczenie się ryzyka ubezpieczeniowego, co jest okolicznością niezależną od ubezpieczonego, nie może negatywnie wpływać na jego uprawnienia, ale także dlatego, iż sytuacja rolnika pobierającego rentę z tytułu niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym i prowadzącego pozarolniczą działalność gospodarczą w zasadzie nie różni się od tej, w jakiej się znajdował przed nabyciem prawa do renty. Nie podlega bowiem w tym okresie żadnemu innemu ubezpieczeniu społecznemu (art. 9 ust. 5 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, jednolity tekst: Dz.U. z 2007 r. Nr 11, poz. 74 ze zm.), a z ubezpieczenia rolniczego wypłacane jest mu świadczenie. Okoliczność, że formalnie okres po-

bierania renty rolniczej nie jest okresem ubezpieczenia wynika z funkcji ubezpieczenia społecznego, polegających na zapewnieniu środków utrzymania na wypadek utraty zdolności do pracy, które nie mogą być spełniane po ziszczeniu się takiego ryzyka. Choć zatem pobieranie okresowej renty rolniczej jest swoistą „przerwą” w podleganiu ubezpieczeniu społecznemu rolników, to nie można jej traktować na równi z innymi przypadkami, w których dochodzi do ustania podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników z mocy ustawy. Jest to bowiem okoliczność niezależna od rolnika i niepowodująca całkowitego zerwania związku z systemem ubezpieczenia rolniczego, skoro wynika ze ziszczenia się w ramach tego ubezpieczenia ryzyka, które jest kompensowane z jego środków.

Przeciwny pogląd Sądu Apelacyjnego nie zasługuje na akceptację również z tego powodu, iż zaprzecza celowi, dla którego przewidziano możliwość wyboru przez rolnika prowadzącego działalność gospodarczą ubezpieczenia społecznego, któremu będzie podlegał. System ubezpieczenia społecznego rolników ma na celu zapewnienie ubezpieczenia określonej grupie społecznej. Powinni zatem w nim pozostawać rolnicy, także ci, którzy przy okazji zajmowania się podstawową działalnością rolniczą prowadzą w ograniczonym zakresie pozarolniczą działalność gospodarczą. Pozbawienie możliwości podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników osoby, której podstawowym zajęciem jest działalność rolnicza, tylko z tej przyczyny, iż przez pewien okres czasu pobierała rentę rolniczą zaprzecza tym celom, albowiem prowadzi do sytuacji, iż będący faktycznie rolnikiem podlega ubezpieczeniu społecznemu przewidzianemu dla osób prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą, która to działalność w jego przypadku jest marginalna i nie daje takich przychodów, które stanowią minimalną podstawę wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne z tego tytułu (art. 18 ust. 8 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych), choć wyłączenie z rolniczego ubezpieczenia społecznego na okres pobierania świadczenia było jedynie formalne, nie zerwało związku z systemem ubezpieczenia rolniczego i nastąpiło z przyczyn niezależnych od ubezpieczonego.

Dodać do tego należy, iż stanowisko analogiczne do zaprezentowanego w sprawie niniejszej przez Sąd Najwyższy zostało już wyrażone w judykaturze. Z wyroku Sądu Najwyższego z dnia 14 grudnia 2005 r., III UK 129/05 (niepublikowany) wynika bowiem, że ubezpieczony podlegający ubezpieczeniu społecznemu rolników korzystający z prawa do okresowej renty inwalidzkiej rolniczej, wraz z upływem czasokresu pobierania tej renty, która powinna być traktowana jako „przerwa” w podle-

ganiu ubezpieczeniu społecznemu rolników, powraca do statusu ubezpieczonego w ramach ubezpieczenia społecznego rolników, o ile nadal spełnia wymagania prawne, jakim czynił zadość w chwili uprzedniego nabycia prawa do ubezpieczenia społecznego rolników na podstawie art. 5a ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników.

Z tych względów Sąd Najwyższy uznał, że skarga kasacyjna wnioskodawcy ma usprawiedliwione podstawy, wobec czego na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. i art. 398²¹ w związku z art. 108 § 2 k.p.c. orzekł jak w sentencji.

=====